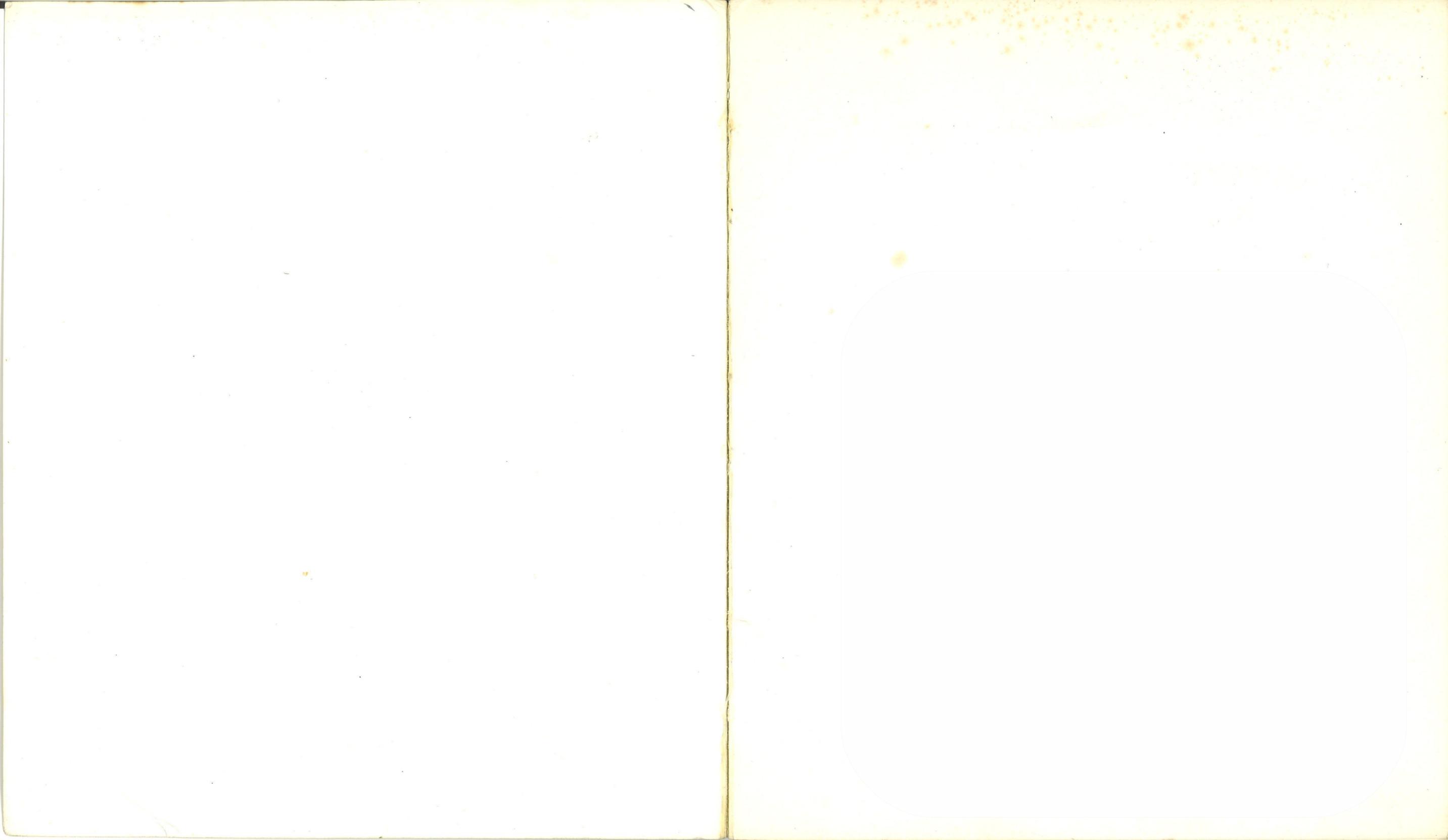

JESSE-83

Liburu hau
Eusko Jaurlaritzako
Hezkuntza Sailak
onartu dau.

**KISMI
eta
OLENTZERO**

JUAN MANUEL ETXEBARRIA AYESTA

**KISMI
eta
OLENTZERO**

Eragilea: Fermin Iraolagoitia

Egilea: Juan Manuel Etxebarria Ayesta

Marrazkilaria: Jesus Antonio Ruiz

Margoa: Ernio, S. L.

Deposito Legal: BI-1656-1983

Argitaratzalea: IKAK, Euba. Tnoak: 673 04 86 - 673 18 50

Argitaletxea: Ibaizabal

On Jose Migel Barandiaranek dinoanez, Euskal Herriko mendi baten JENTILAK egozan ikatza egosten.

Jentilak, basajaunak lako gizon handi eta indartsuak ei ziran, Jesukristo jaio baino aurrerago-koak.

Nekazaritzan eta industrigintzan herritarrok baino aurrerago ei egozan.

Koba handietan bizi ei ziran eta indartsuak ziran legez harribolan egiten ei eben mendi batetik bestera.

Nekazaritza: Labrantza.
Harribolan: Harriak botaten.

Negua hasi barriko egun baten, jentilak ikatza egosten egozala, Ekialdetik laino zuri distiratsu bat agertu jaken.

Ikaratu egin ziran eta batek ere ez ekian zer zan ha laino zuri eta ederra.

Laino berezia zan. Astiro-astiro etorren eta geroago eta argi handiagoa eukan.

Jentil guztiak, handiak eta indartsuak izan arren, bildurrez bete ziran eta ez ekien zer egin.

Halakoren baten jentil batek esan eutsen besteei:

Ekialde: Sortalde.
Distiratsu: Argitsu.
Berezia: Espeziala.

"Laiño zuri hori ez dakigu zer dan; zergaitik ez goaz gure jentil zaharrarengana eta itandu zer dan edo zer ez dan?

Gu gazteak gara eta ez dakigu zer dan baina gure jentil zaharrak beharbada jakingo dau".

"Egia da!" —erantzun eben beste guztiak—.

"Goazen lehen bait lehen jentil zaharrarengana eta berak esango deusku zer dan".

Itandu: Galdetu.

Lehen bait lehen: Arin.

Arineketan joan ziran hara, jentil zaharra eza-rrita egoan tokira.

Jentil zaharra, benetan ere zaharra zan. Zaharren zaharraz begiak ere itxita eukazan eta ezin eban ezer ikusi.

Entzun ere oso gitxi entzuten eban. Eskuak eta hankak gogorturik eukazan eta ez zan gauza ezertarako, dana inork egin behar izaten eutsan.

Burua makurturik egoan, goibelduta, gogo barik, indar barik eta noiz hilgo itxaroten.

Gauza: Kapaz.
Goibelduta: Tristetuta.

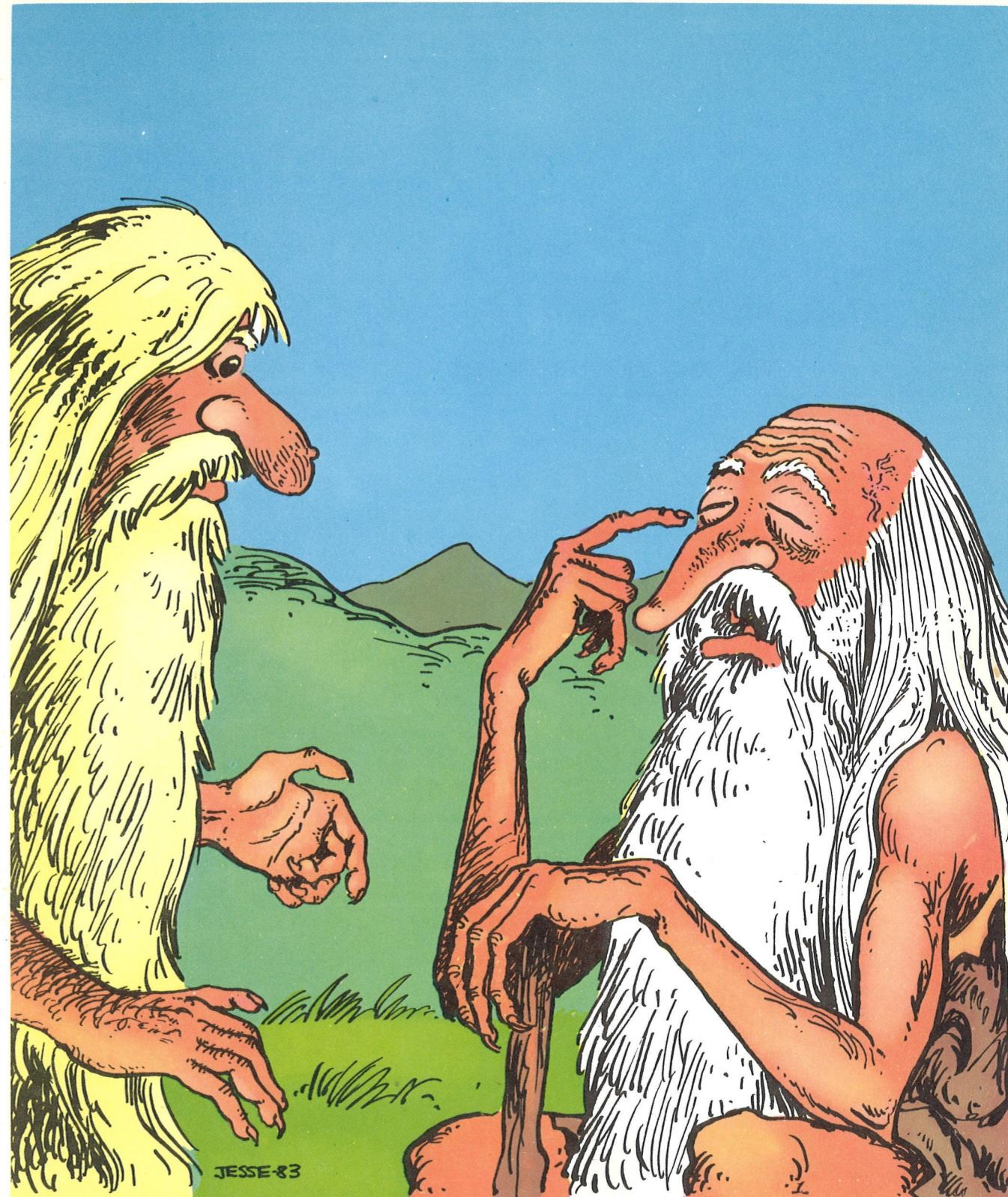
Jentil gazteak hurreratu jakozan eta arnases-tua lasaitzeko asti barik esan eutsien:

"Ekialdetik laino zuri argitsu bat dator eta ez dakigu zer dan. Zugana gatoz ia zuk ete dakizun".

Jentil zaharrak orduan, burua astiro-astiro gorantz jasorik esan eutsen:

"Zabaldu eidazuez nire begiak laino berezi hori ikusteko eta esango deutsuet zer dan".

Arnasestua: Arnasa arin hartu.

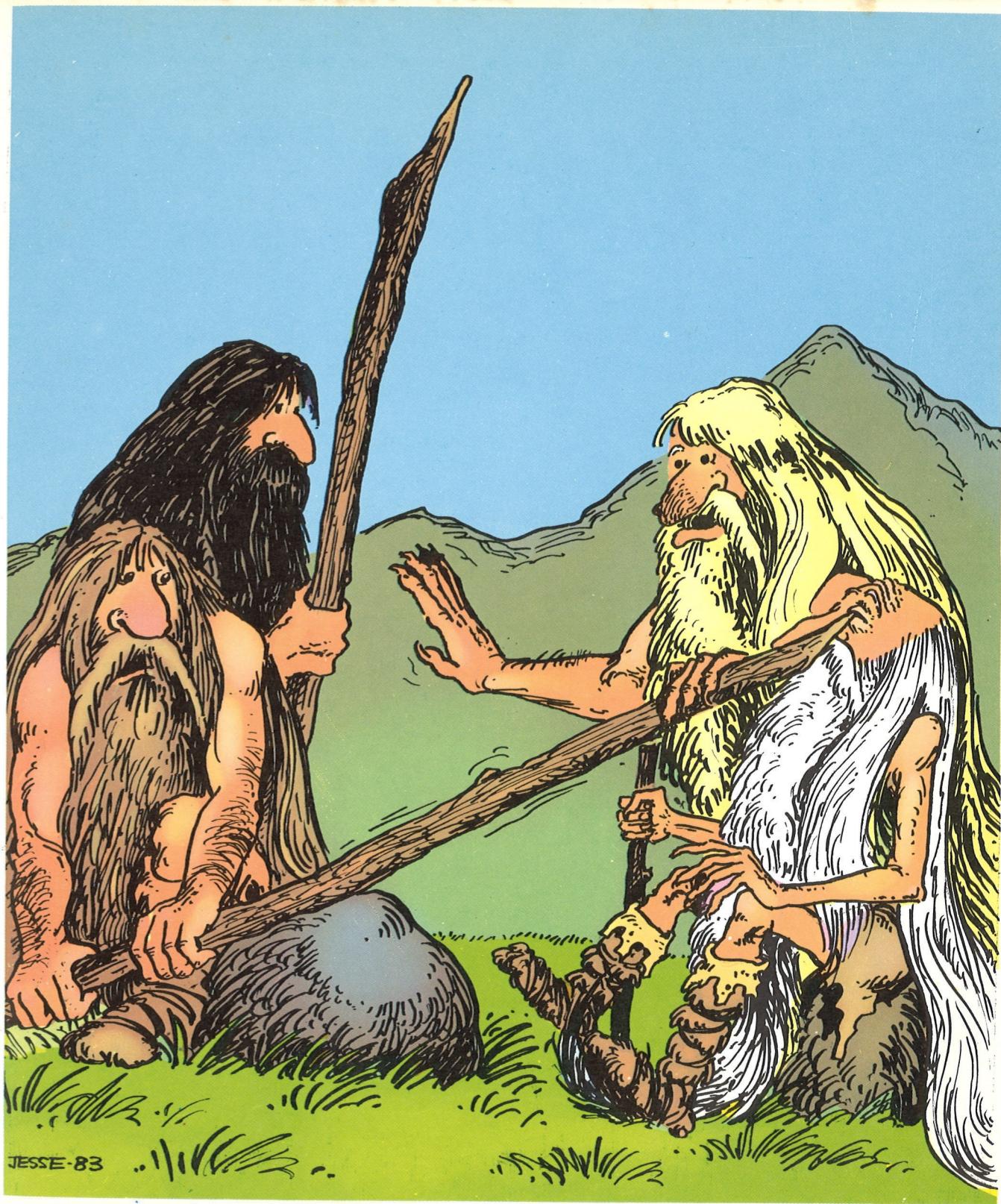

Orduan jentil gazteak, hartu egurrezko palanka handi batzuk eta jentil zaharraren betazalak zabaldu eta laino zuriari begira jarri eben.

Ixilik egozan danak. Jentil zaharra ixilik eta gazteak ixilago. Danak laino zuriari adi. Ha zan ikustea! Munduko gizonik handi eta indartsuenak, ikaraturik eta bildurkilik laino bereziaren azpian!

Dardar egozan danak eta jentil zaharrari begi barruak gorritzen hasi jakozan.

Betazala: Begia itxi eta zabaltzekoa.
Adi: Begira.
Bildurkilik: Bildur handiaz.
Dardar: Ikaraz.

Halakoren baten jentil zaharra hitz egiten
hasi zan esku biak gorantz jasorik:

"KISMI" jaio da! "KISMI" jaio da! Gureak
egin dau! Bota naizue haitzetik behera!

"Baina, nor da KISMI?" —itandu eutsien jen-
til gazteak jakingura handiaz—.

Jentil zaharrak orduan, barriro burua makur-
turik esan eutsen:

"KISMI, Jaungoikoa da eta mundura etorri
da. Gureak egin dau. Gu ahaztuta geratuko gara
betiko. Jesus Jaungoikoa da orain nagusi".

Gureak egin dau: Gure bizitza amaitu da.

Hau entzutean, jentil guztiak harriturik gelditu ziran eta jentil zaharrak esan eutsen legez, daren arte hartu jentil zaharra eta haitzetik behera bota eben.

Jentil zaharra hil egin zan eta beste jentil guztiak goiko haitzaren puntan behera begira egozan burua esku bien bitartean sartuta, zer egin ez ekiela.

Harriturik: Ikaraturik.
Ez ekiela: Jakin barik.

Halakoren baten, erdi zoraturik eta zorabiatuta, Mendebalderantz etortea ebatzi eben.

Arin ere arin etozan bidean eta atzerantz begiratzen eben bakoitzean laino zuria ikusten eben eta gehiago larritzen ziran.

Ibili eta ibili, baina laino zuria beti euren atzean. Ez eukien zereginik. Euren buruak galdua ikusten ebezan legez mendi arteko harri handi batzen azpian sartu ziran eta danak hil ziran harripean. Horregaitik hari harri hari "Jentilarri" deritxo.

Zorabiatuta: Mareatuta.
Mendebalde: Sartalde.
Ebatzi: Erabagi.
Deritxo: Deitzen da.

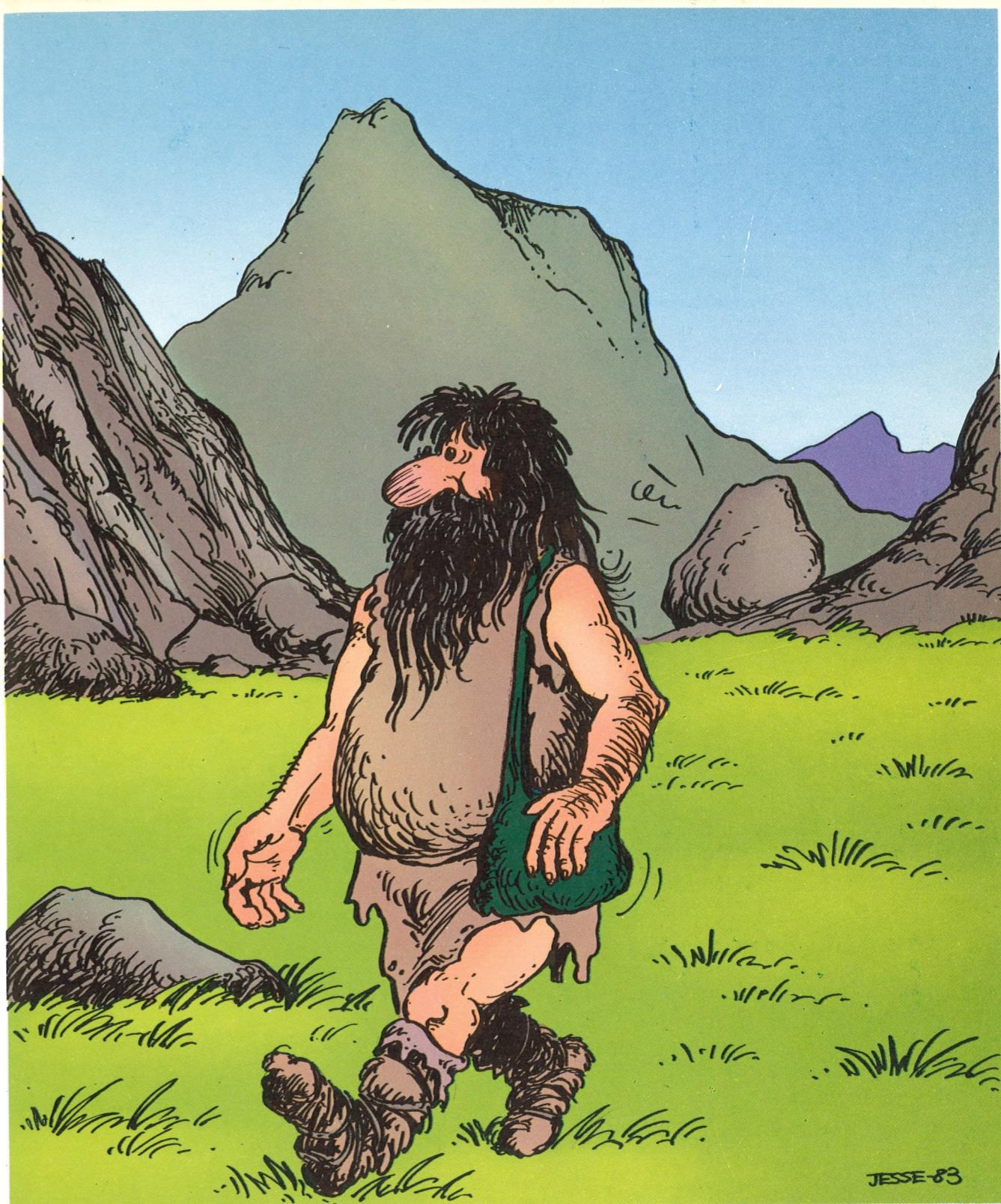

Jentiletatik gazteena, besteak baino atzera-gotik eterren eta bakarrik geratu zala ikustean, besteak legez harriean sartu barik inguruko herringetara joan zan barri ona emotera.

Azkenengo jentil hau alaia zan, OLENTZERO eukan izena eta herritarren lagun handia zan legez poz-pozik joian herrirantz barri eder hori emoteko asmoz.

Joan eta joan mendi, haran eta basoetatik, halakoren baten euskaldun herritxu batera heldu zan.

Barri: Notizia.
Asmoz: Gogoz.
Haran: Mendi arte.

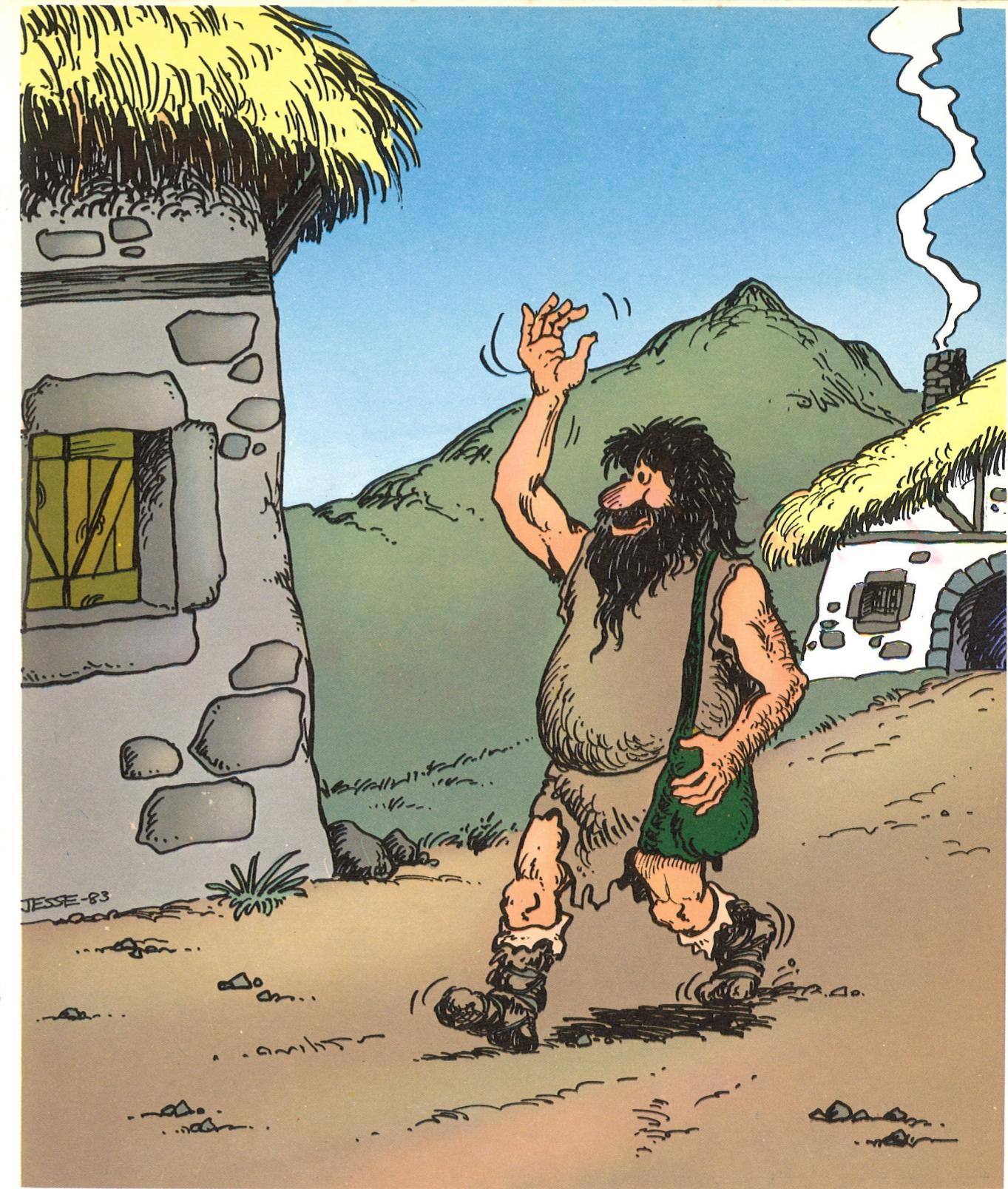
Herrira heldu zanean, bere indar guztiarekin
hasi zan esaten:

KISMI jaio da! KISMI jaio da!

Poztu zaitez!

Jesus Jaungoikoa jaio da Belen!

Poztu, poztu zaitez!

Herritar guztiak Olentzeroren ahots indartsua entzutean, etxeetatik urten eta herriko enparantza joan ziran.

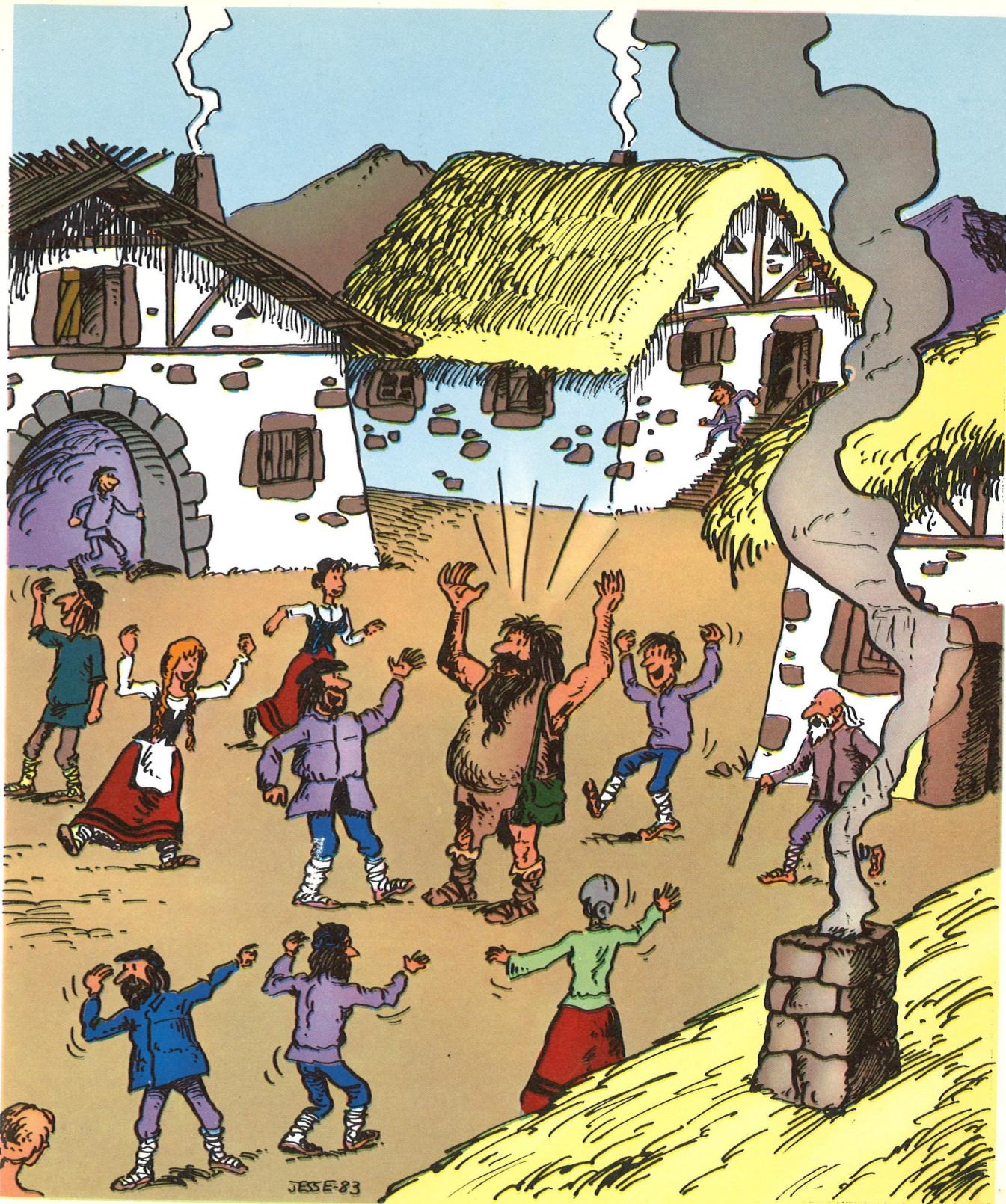
Olentzero herriko enparantzaren erdian egoan ixildu barik barri ona emoten eta apurka-apurka herritar guztiak alkartu ziran Olentzeroren inguruan.

Danak pozik, danak txaloka eta saltoka.

Ha zan pozaldia! Danen ahoak inoen bardin:

"Gora Jesus Jaungoikoa! Aintza zeruetan eta bakea lurrean!".

Enparantza: Plaza.
Pozaldia: Poz handia.
Inoen: Esaten eben.

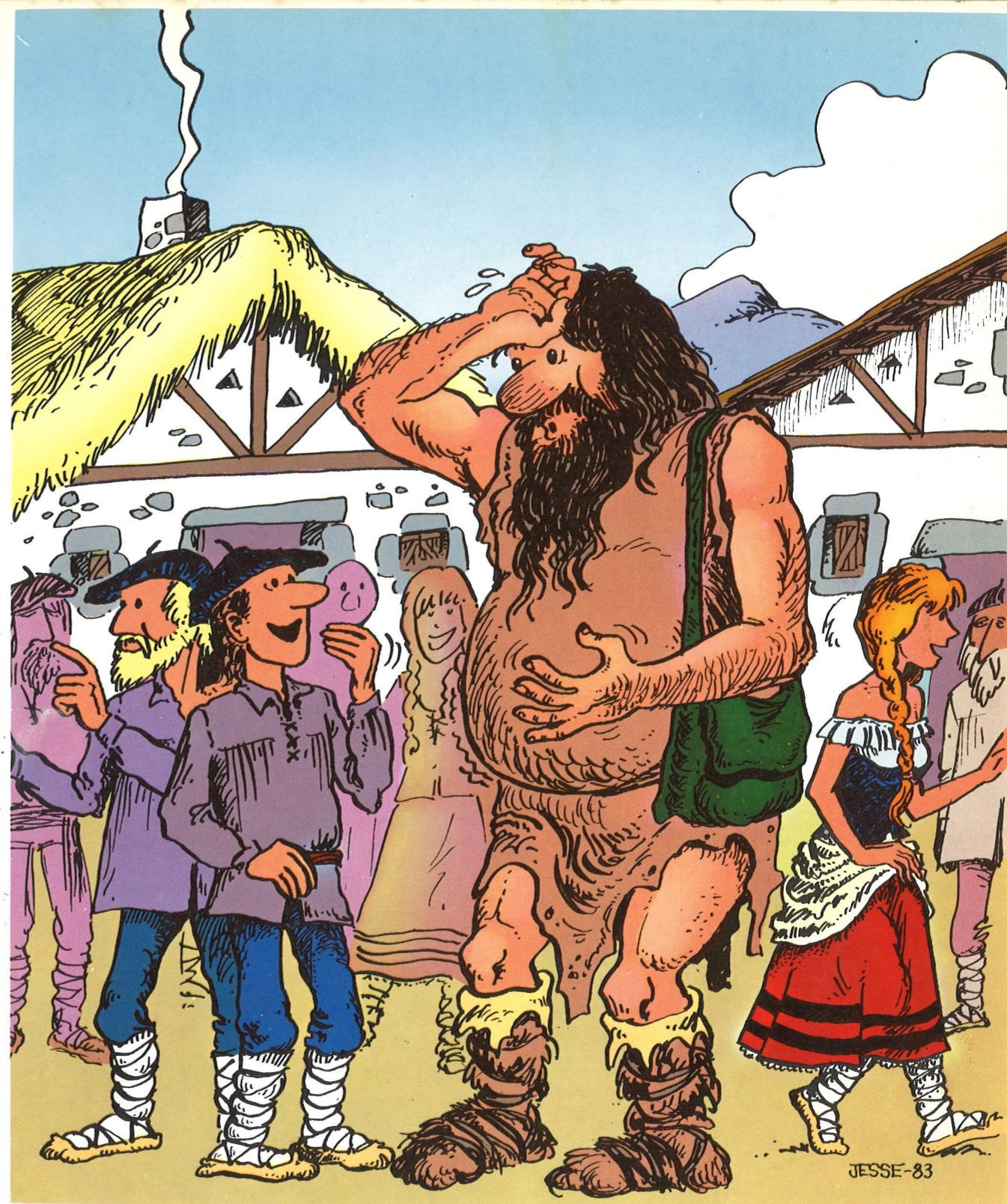
Herri haretako biztanle guztiak asko poztu ziran eta Olentzerorekin jaialdi bat ospatzea onartu eben.

Olentzero ere poz-pozik egoan herritarren poztasuna ikusirik baina asko ibili zan legez nekatura egoan eta gose eta egarri zan.

Herritarrak orduan, Olentzero gose eta egarri zala ikusirik, euren etxeetara joan ziran Olentzerrentzat janari eta edari bila.

Olentzero enparantzaren erdian ezarri zan eta jateko eta edateko zer ekarriko ete eutsien zain egoan.

Biztanle: Bizi lagun.
Zain: Itxaroten.

Era guzietako janariak eta edariak ekarri eutsiezan azkenengo jentil Olentzerori.

Olentzerok, ekarriahala, dana jan eta edaten eban eta bere sabela geroago eta handiago egiten joian.

Herritarrok, Olentzero hainbeste jaten ikus-teen, barriro etxeetara joan eta janari gehiago ekartzen eutsien.

Ha zan betekadea! Ha zan Olentzeroren poza!

Ekarriahala: Ekarriz batera.
Sabela: Tripa.

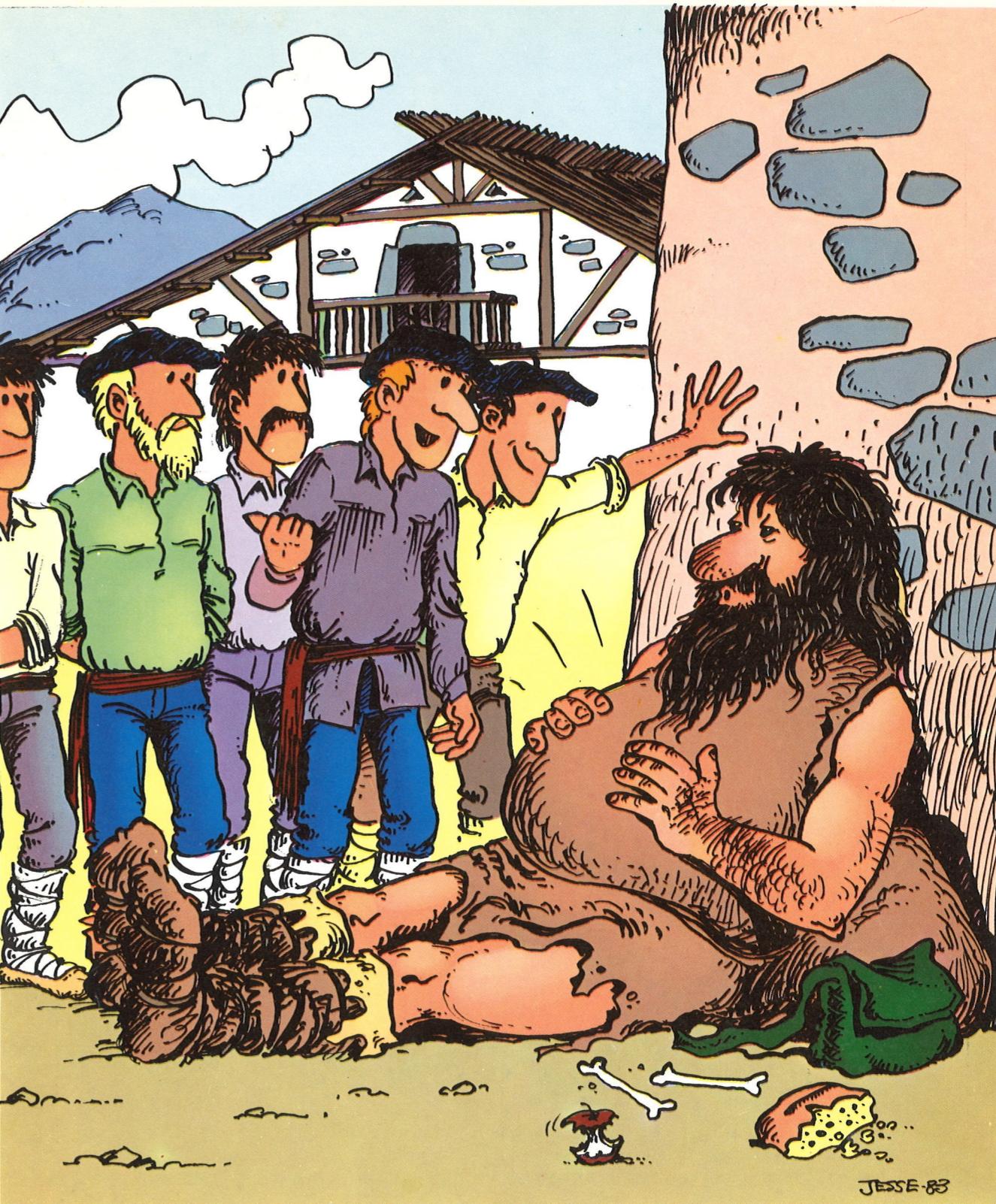
Handik lasterrera, Olentzeroren inguruan jaia ospatzen egon ziran batzuei hauxe gogoratu jaken:

"Zergaitik ez dogu eroaten Olentzero herririk herri beste guztiak ere ezagutu daien Jesus Jaungoikoaren jaiotza?"

Ontzat hartu eben danak asmo hori eta Olentzerorengana joan ziran bere eritzia jakiten.

Olentzerok baietz esan eutsen baina ahalegin guztiak eginda ere betekadearen betekadeaz ezin zan mobidu.

Ezagutu daien: Ezagutzeko.

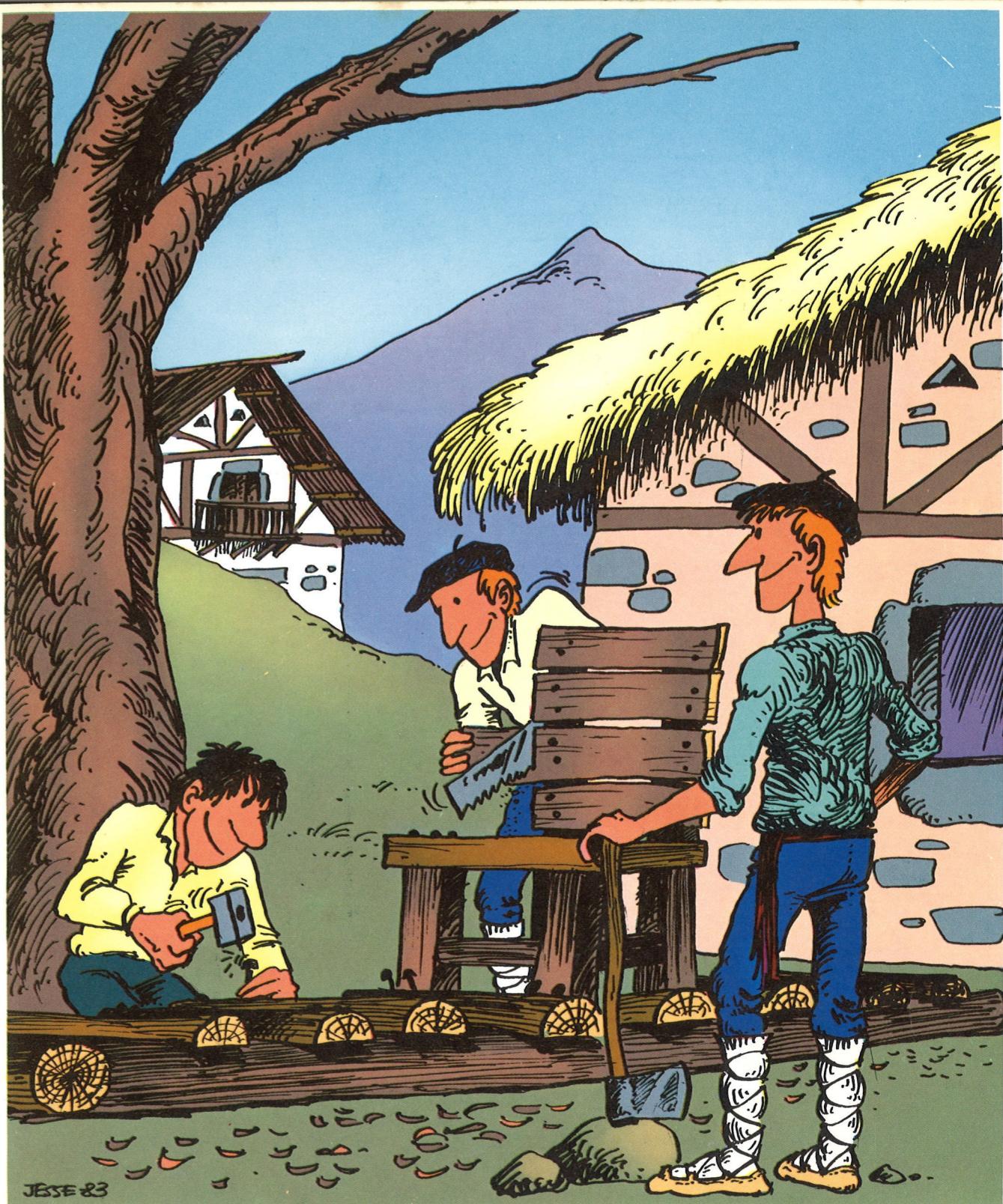
Orduan, Olentzero ezin zala mobidu ikusirik, herriko gizon indartsuenak alkartu, haritzezko habe batzuk hartu eta eskilara berezi bat egin eben jarleku eta guzti, Olentzero bertan ezarri eta andarik-anda lepoan eroateko.

Arotz onak egozan herri haretan eta arin eta ondo egin eben eskilara berezi hori.

Arineketan joan ziran herriko enparantzara Olentzero gainean ezarteko.

Habe: Egur handia.

Andarik-anda: Beste batzuen gainean.

Bien bitartean herriko emakumeak, batu ahal izan ebezan jantziekin majo-majorik jantzi eben gure Olentzero, buruko txapel, samako zapi, lehenagoko burrusa, aldeko alkondara eta praka urdinak, garriko baltz eta abarka-medi eta guzti.

Olentzerok bere aldetik, partikeran eukan pipa handi bat hartu, hortzeten ipini, harrizko txiskeruarekin biztu eta ketan egoan ondoan eukan lizarrezko makulu handiari eutsala.

Majo-majorik: Dotore.
Partikera: Poltsa.
Hortza: Hagin.
Txiskerua: Metxerua.
Ketan: Kea botaten.
Eutsala: Ondo ondoan.

Dana egoan gertaturik baina herriko bertsolari, albokari, dultzaineru, txistulari eta soinulariak Olentzerori abesti bat egitea pentsatu eben herririk herri abestuteko.

Ez ekien zelako abestia egin, eta batak hau besteak hori, azkenean Olentzerok berak egin eba-na kontatzen dauan abesti bat egin eben.

Olentzeroren abesti hori, gaur ere pozik abestutene dogu Gabon ingurua heltzen danean.

Gertaturik: Antolaturik.

Hurrengo egunean, herriko gizon indartsuenak alkartu eta Olentzero eskilara gaineko jarlekuau ezarri eben, janari eta guzti.

Gero lepoan hartu eta pozez beterik urten eben herritik beste herri batzuetara barri ona eroateko.

Bidean Olentzeroren abestia, abestu eta abestu joan ziran eta herri guztietan zabaldu eben Jesus Jaungoikoaren jaiotzaren barri.

Herriko ipuinak diñoanez, Olentzerorekin amaitu ziran Euskal Herriko jentilak.

Harrezkero Euskal Herrian ere Jesus Jaungoikoaren argia daukagu. Ez daigun galdu argi hori!

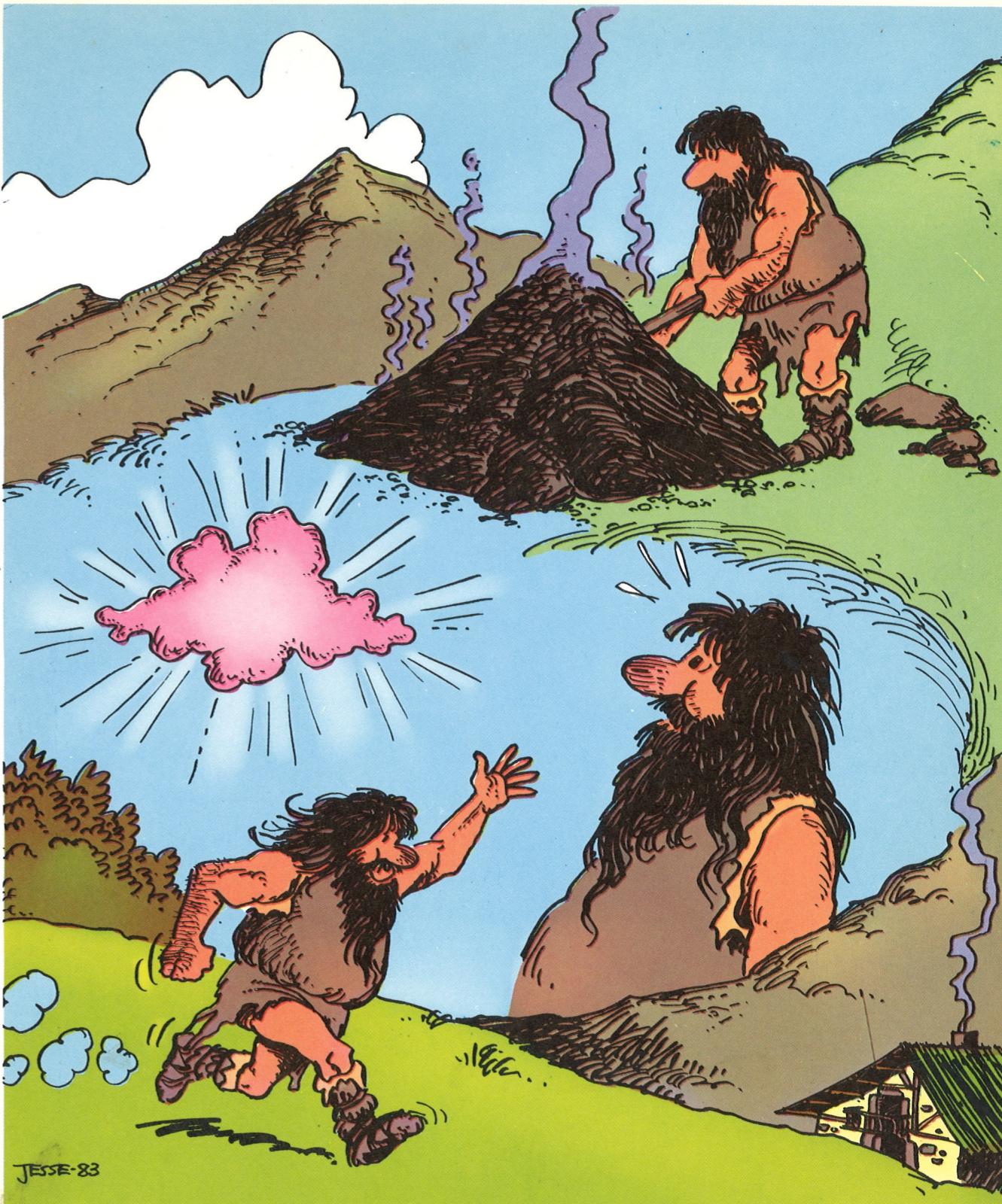
Harrezkero: Ordutik hona.

OLENTZEROREN ABESTIA

"Olentzero joan zaigu
mendira lanera,
intentziyuarekin
ikatz egitera.
Aditu duanian
Jesus jaio dala
lasterka etorri da
berri ematera".

Zaigu: Jaku.

"Orra, orra,
gure Olentzero,
pipa ortzean dula
eserita dago.
Kapoiaik ere baditu
arraultzatxoakin
biar merendatzeko
sagardoarekin".

Dula: Daula.
Eserita: Ezarrita.

"Olentzero, buru andia
entendimentu gabia
bart arratsean,
edan omen du
amar arruako zagia.
Ai, urde tripa andia!"

Gabia: Bakoa.
Arrats: Iluntze.
Omen du: Ei dau.
Zagia: Zaragia, narruzko ardaon ontzi handia.
Arrua: Arroba = 11 kg. eta piku.

UMEENTZAKO IPUIN-TXORTA

- 1.—MARI ANBOTON ETA GORBEAN, Juan Manuel Etxebarria
- 2.—BAKOITZARI BERA, Ramón Etxebarria
- 3.—TXOLINTXU ETA NEKANETXU, Bibiñe Pujana - L. C. Abeal
- 4.—KARRAMARROEN IBILALDIA, Felix Zubiaga
- 5.—FRAKOTE IKERLARI, Ana Arruza
- 6.—MARI ANBOTOKOREN IBILALDIAK, Josu Penades Bilbao
- 7.—KUKUAMETS, Juantxu Rekalde
- 8.—BASAJAUNAK, Juan Manuel Etxebarria
- 9.—AMAMAREN ABERETXOAK, Bibiñe Pujana
- 10.—LAMIÑAK, Juan Manuel Etxebarria
- 11.—KUKU PASOTA, Felix Zubiaga
- 12.—TXITXIBURRUNTZI ETA ARATOSTE, Bibiñe Pujana
- 13.—HALABEHARREZ MEDIKU, Felix Zubiaga
- 14.—IBANENTZAKO ARGIA APUR BAT, Edurne Urkiola
- 15.—MAINTON ETA PRAISKU, Bibiñe Pujana
- 16.—ABEREAK, Igone Magunagoitia
- 17.—ONDO IKASITAKOAREN AGERBIDEA, Ramon Etxebarria
- 18.—KISMI ETA OLENTZERO, Juan Manuel Etxebarria
- 19.—PERU TA MARIXA, Sabin Barruetabeña
- 20.—PERU TA MARIXA, Sabin Barruetabeña
- 21.—PERU TA MARIXA, Sabin Barruetabeña
- 22.—PERU TA MARIXA, Sabin Barruetabeña
- 23.—ARPEKO MARI, Eusebio Erkiaga
- 24.—SAN MARTINTXO, Juan Manuel Etxebarria